

**BOSHLANG'ICH HARBIY TAYYORGARLIK VA JISMONIY TARBIYA
O'QITUVCHINING AMALIY MASHG'ULOTLARNI TASHKIL ETISH METODIKASI**

Hamrayev Begmirza Tashanovich

Samarqand viloyati 52-umumta'lim CHQBT va Jismoniy tarbiya o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada boshlang'ich harbiy tayyorgarlik va jismoniy tarbiya o'qituvchisining amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish metodikasi ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Amaliy mashg'ulotlarning o'quvchilarda harbiy-jismoniy ko'nikmalar, intizom, mas'uliyat va jamoada ishlash kompetensiyalarini shakllantirishdagi o'rni yoritib beriladi. Tadqiqotda kompetensiyaviy yondashuv asosida mashg'ulotlarni rejalashtirish, tashkil etish va baholashning metodik xususiyatlari ochib berilgan. Shuningdek, nazariy bilimlar va amaliy faoliyat uyg'unligini ta'minlash, xavfsizlik qoidalariga rioya etish hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari amaliy mashg'ulotlar samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi metodik tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich harbiy tayyorgarlik, jismoniy tarbiya, o'qituvchi, amaliy mashg'ulot, metodika, kompetensiyaviy yondashuv, harbiy-jismoniy tayyorgarlik.

Аннотация: В статье рассматривается методика организации практических занятий в деятельности учителя начальной военной подготовки и физического воспитания. Анализируется значение практических занятий в формировании у обучающихся военно-физических навыков, дисциплины, ответственности и компетенций коллективной деятельности. На основе компетентностного подхода раскрываются методические особенности планирования, проведения и оценки практических занятий. Особое внимание уделяется обеспечению взаимосвязи теоретических знаний и практической деятельности, соблюдению требований безопасности и использованию современных педагогических технологий. Результаты исследования способствуют повышению эффективности практических занятий и разработке методических рекомендаций для образовательного процесса.

Ключевые слова: начальная военная подготовка, физическое воспитание, учитель, практические занятия, методика, компетентностный подход, военно-физическая подготовка.

Abstract: This article analyzes the methodology of organizing practical training conducted by a teacher of initial military training and physical education. The role of practical exercises in developing students' military-physical skills, discipline, responsibility, and teamwork competencies is examined. Based on the competency-based approach, the methodological aspects of planning, implementing, and assessing practical sessions are discussed. Particular attention is paid to the integration of theoretical knowledge with practical activities, compliance with safety requirements, and the use of

modern pedagogical technologies. The findings of the study contribute to improving the effectiveness of practical training and developing methodological recommendations for the educational process.

Keywords: *initial military training, physical education, teacher, practical training, methodology, competency-based approach, military-physical preparedness.*

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning har tomonlama barkamol shaxs sifatida shakllanishi, ularning jismoniy, aqliy va ma'naviy salohiyatini uyg'un rivojlantirish masalasi ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, umumta'lim muassasalarida boshlang'ich harbiy tayyorgarlik va jismoniy tarbiya fanlari orqali o'quvchilarda sog'lom turmush tarziga amal qilish, jismoniy chiniqish, intizom, mas'uliyat hamda Vatanga sadoqat kabi muhim ijtimoiy va shaxsiy kompetensiyalarni shakllantirish muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi. Ushbu fanlar mazmuni nafaqat nazariy bilimlar, balki bevosita amaliy faoliyat orqali o'zlashtirilishi bilan ajralib turadi.

Boshlang'ich harbiy tayyorgarlik va jismoniy tarbiya mashg'ulotlarining samaradorligi, avvalo, o'qituvchining amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish metodikasiga bevosita bog'liqdir. Amaliy mashg'ulotlar jarayonida o'quvchilar harbiy-jismoniy ko'nikmalarni egallaydi, harakatlarni to'g'ri bajarish, buyruqlarga bo'ysunish, jamoada ishlash va xavfsizlik qoidalariga rioya etish kabi muhim malakalarga ega bo'ladi. Shu bois, mazkur mashg'ulotlarni ilmiy asoslangan, maqsadga yo'naltirilgan va tizimli ravishda tashkil etish o'qituvchi faoliyatining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi.

Bugungi kunda ta'lim jarayonida kompetensiyaviy yondashuvning joriy etilishi boshlang'ich harbiy tayyorgarlik va jismoniy tarbiya mashg'ulotlari mazmuni va metodikasini qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. Ushbu yondashuv o'quvchilarda faqat bilim va ko'nikmalarni emas, balki ularni real hayotiy vaziyatlarda qo'llashga tayyorlikni shakllantirishga yo'naltirilganligi bilan ahamiyatlidir. Shu nuqtai nazardan, amaliy mashg'ulotlarni rejalashtirish, o'tkazish va baholash jarayonlarida zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar hamda xavfsizlik talablarini inobatga olish muhim hisoblanadi.

Shuningdek, boshlang'ich harbiy tayyorgarlik va jismoniy tarbiya fanlarining o'zaro integratsiyasi amaliy mashg'ulotlarning ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi imkoniyatlarini kengaytiradi. Harbiy elementlar bilan boyitilgan jismoniy mashqlar o'quvchilarning jismoniy tayyorgarligi bilan bir qatorda irodaviy sifatleri, tezkor fikrlashi va psixologik barqarorligini rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu esa o'qituvchidan yuqori darajadagi kasbiy mahorat, metodik tayyorgarlik va pedagogik mas'uliyatni talab etadi.

Mazkur maqolada boshlang'ich harbiy tayyorgarlik va jismoniy tarbiya o'qituvchisining amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish metodikasi ilmiy-nazariy va

amaliy jihatdan tahlil qililib, ta'lim jarayonida ularning samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi metodik yondashuvlar asoslab beriladi.

Bugungi globallashuv va tezkor ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar sharoitida ta'lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri yosh avlodni jismonan sog'lom, ruhan barqaror, intizomli va vatanparvar shaxs sifatida tarbiyalashdan iboratdir. Bu jarayonda boshlang'ich harbiy tayyorgarlik va jismoniy tarbiya fanlari muhim ijtimoiy-pedagogik ahamiyat kasb etib, o'quvchilarda hayotiy zarur bo'lgan harbiy-jismoniy ko'nikmalar, mas'uliyat hissi hamda fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur fanlarning samarali o'qitilishi, avvalo, o'qituvchining amaliy mashg'ulotlarni ilmiy asoslangan metodika asosida tashkil eta olishiga bevosita bog'liqdir.

So'nggi yillarda ta'lim jarayoniga kompetensiyaviy yondashuvning keng joriy etilishi an'anaviy o'qitish usullarini qayta ko'rib chiqish, nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uzviy bog'lash zaruratini yuzaga keltirmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich harbiy tayyorgarlik va jismoniy tarbiya fanlari mazmunan ko'proq amaliy mashg'ulotlarga tayanishi bilan ajralib turadi. Shu bois, amaliy mashg'ulotlarni samarali tashkil etish metodikasini takomillashtirish, ularning ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi imkoniyatlarini to'liq ishga solish bugungi kunda dolzarb ilmiy-pedagogik muammo sifatida namoyon bo'lmoqda.

Amaliy mashg'ulotlar jarayonida o'quvchilarning jismoniy tayyorgarligi, harbiy intizomi, tezkor qaror qabul qilish qobiliyati va jamoaviy faoliyat ko'nikmalari shakllanadi. Biroq amaliyotda mazkur mashg'ulotlarning yetarlicha metodik asoslanmagan holda o'tkazilishi, xavfsizlik talablarining to'liq inobatga olinmasligi yoki nazariy bilimlar bilan uyg'unlashtirilmasligi ularning samaradorligini pasaytirishi mumkin. Shu jihatdan, boshlang'ich harbiy tayyorgarlik va jismoniy tarbiya o'qituvchisining kasbiy-metodik tayyorgarligi, amaliy mashg'ulotlarni rejalashtirish va tashkil etishdagi kompetensiyalari alohida ilmiy tadqiqotni talab etadi.

Bundan tashqari, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va innovatsion yondashuvlarning ta'lim jarayoniga joriy etilishi amaliy mashg'ulotlar mazmunini boyitish, o'quvchilarning mashg'ulotlarga bo'lgan qiziqishini oshirish va ularning faolligini ta'minlash imkonini bermoqda. Harbiy tayyorgarlik elementlari bilan uyg'unlashgan jismoniy mashqlar o'quvchilarning nafaqat jismoniy sifatlarini, balki psixologik barqarorligi va irodaviy fazilatlarini ham rivojlantiradi. Bu esa mazkur yo'nalishda ilmiy asoslangan metodik yondashuvlarni ishlab chiqish zaruratini yanada kuchaytiradi.

Shu bois, boshlang'ich harbiy tayyorgarlik va jismoniy tarbiya o'qituvchisining amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish metodikasini ilmiy jihatdan tahlil qilish, uning mazmuni, shakllari va usullarini kompetensiyaviy yondashuv asosida takomillashtirish masalasi bugungi ta'lim amaliyoti uchun nihoyatda dolzarb hisoblanadi. Mazkur mavzuning o'rganilishi ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning harbiy-jismoniy

tayyorgarligini kuchaytirish hamda pedagogik faoliyat samaradorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

ASOSIY QISM

Boshlang'ich harbiy tayyorgarlik va jismoniy tarbiya fanlarida amaliy mashg'ulotlar o'quv jarayonining yetakchi shakli hisoblanadi. Ular o'quvchilarda nazariy bilimlarni mustahkamlash bilan birga, harbiy-jismoniy ko'nikmalarni shakllantirish, harakatlarni ongli va to'g'ri bajarishga o'rgatish hamda intizomiy talablarni amalda singdirishga xizmat qiladi. Amaliy mashg'ulotlar mazmuni harbiy tayyorgarlik elementlari bilan boyitilgan jismoniy mashqlar, saf tayyorgarligi, umumrivojlantiruvchi mashqlar, tezkorlik va chidamlilikni rivojlantiruvchi topshiriqlarni o'z ichiga oladi.

Pedagogik nuqtai nazardan, amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydigan, ularni mustaqil va jamoaviy harakatga undaydigan ta'lim shakli sifatida ahamiyatlidir. Ushbu jarayonda o'qituvchi rahbar, yo'naltiruvchi va nazorat qiluvchi subyekt sifatida faoliyat yuritadi. Mashg'ulotlar mazmunining ilmiy asoslanganligi va yosh xususiyatlariga mosligi ularning samaradorligini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etishda kompetensiyaviy yondashuv. Zamonaviy ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuv amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish metodikasining metodologik asosini tashkil etadi. Ushbu yondashuv o'quvchilarda faqat bilim va ko'nikmalarni emas, balki ularni real hayotiy vaziyatlarda qo'llashga tayyorlikni shakllantirishga qaratilgan. Boshlang'ich harbiy tayyorgarlik va jismoniy tarbiya mashg'ulotlari jarayonida harbiy-jismoniy, ijtimoiy, kommunikativ va shaxsiy kompetensiyalarni rivojlantirish imkoniyati mavjud.

Amaliy mashg'ulotlarni kompetensiyaviy yondashuv asosida rejalashtirishda o'qituvchi mashg'ulot maqsadini aniq belgilashi, kutilayotgan natijalarni kompetensiyalar kesimida ifodalashi lozim. Mashg'ulot davomida o'quvchilarning mustaqil qaror qabul qilishi, jamoada ishlashi, buyruqlarni aniq bajarishi va xavfsizlik qoidalariga rioya etishi alohida e'tiborga olinadi. Bu esa amaliy mashg'ulotlarning nafaqat o'quv, balki tarbiyaviy ahamiyatini ham kuchaytiradi.

Amaliy mashg'ulotlarni rejalashtirish va o'tkazish metodikasi. Amaliy mashg'ulotlarni samarali tashkil etish ularni puxta rejalashtirishdan boshlanadi. Rejalashtirish jarayonida mashg'ulotning maqsadi, vazifalari, mazmuni, davomiyligi, foydalaniladigan usul va vositalar hamda baholash mezonlari aniqlanadi. O'qituvchi mashg'ulotlarni bosqichma-bosqich tashkil etib, kirish, asosiy va yakuniy qismlarning mantiqiy uyg'unligini ta'minlashi lozim.

Mashg'ulotning asosiy qismida harbiy va jismoniy mashqlar ketma-ketligi, yuklama darajasi va mashqlarni bajarish texnikasi muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi mashqlarni ko'rsatish, tushuntirish va nazorat qilish orqali o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi. Shuningdek, individual yondashuv asosida o'quvchilarning jismoniy imkoniyatlari va tayyorgarlik darajasi inobatga olinadi.

Xavfsizlik talablarini ta'minlash va pedagogik nazorat. Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etishda xavfsizlik masalasi ustuvor ahamiyat kasb etadi. Harbiy va jismoniy mashqlarni bajarish jarayonida o'quvchilarning salomatligini muhofaza qilish, jarohatlanish xavfini kamaytirish o'qituvchining asosiy vazifalaridan biridir. Shu bois, mashg'ulotlar oldidan xavfsizlik qoidalarini bilan tanishtirish, mashqlarni to'g'ri bajarishni nazorat qilish va favqulodda holatlarda tezkor choralar ko'rish muhim hisoblanadi.

Pedagogik nazorat jarayonida o'quvchilarning mashg'ulotlarda ishtiroki, harakatlarni bajarish sifati va intizomiy holati baholanadi. Baholash jarayoni rag'batlantiruvchi xarakterga ega bo'lib, o'quvchilarning o'z ustida ishlashga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi.

Amaliy mashg'ulotlar samaradorligini oshirish omillari. Amaliy mashg'ulotlar samaradorligini oshirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlardan foydalanish muhim o'rin tutadi. Harbiy o'yinlar, jamoaviy mashqlar, musobaqa elementlari va muammoli vaziyatlarga asoslangan topshiriqlar o'quvchilarning mashg'ulotlarga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Shuningdek, boshlang'ich harbiy tayyorgarlik va jismoniy tarbiya fanlari integratsiyasi amaliy mashg'ulotlarning mazmunini boyitib, ularning tarbiyaviy va rivojlantiruvchi imkoniyatlarini kengaytiradi.

Zamonaviy ta'lim tizimida boshlang'ich harbiy tayyorgarlik va jismoniy tarbiya fanlari o'quvchilarning jismoniy rivoji bilan bir qatorda ularning ijtimoiy-psixologik, axloqiy va fuqarolik sifatlarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu fanlar mazmunining amaliy mashg'ulotlarga tayanganligi, ularni tashkil etish metodikasini chuqur ilmiy asosda o'rganishni taqozo etadi. Chunki amaliy mashg'ulotlarning sifati va samaradorligi bevosita o'qituvchining metodik tayyorgarligi, pedagogik mahorati hamda zamonaviy yondashuvlarni qo'llay olish darajasi bilan belgilanadi.

Bugungi kunda kompetensiyaviy yondashuvning ta'lim jarayoniga joriy etilishi boshlang'ich harbiy tayyorgarlik va jismoniy tarbiya mashg'ulotlarining mazmuni va metodikasini yangicha talqin etishni talab qilmoqda. O'quvchilarda harbiy-jismoniy tayyorgarlik bilan birga mustaqil fikrlash, jamoada ishlash, mas'uliyatli qaror qabul qilish va xavfsizlik qoidalariga rioya etish kabi muhim kompetensiyalarni shakllantirish zarurati amaliy mashg'ulotlarni tizimli va ilmiy asosda tashkil etishni talab etadi. Shu bois, mazkur mavzuni o'rganish o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish nuqtai nazaridan ham muhimdir.

Amaliyot tahlillari shuni ko'rsatadiki, ayrim hollarda amaliy mashg'ulotlar yetarli metodik asoslanmagan holda o'tkazilmoqda, mashg'ulotlarning maqsadi va kutilayotgan natijalari aniq belgilanmayapti yoki nazariy bilimlar bilan uyg'unlashtirilmayapti. Bu esa mashg'ulotlarning ta'limiy va tarbiyaviy samaradorligini pasaytiradi. Shu jihatdan, boshlang'ich harbiy tayyorgarlik va jismoniy

tarbiya o'qituvchisining amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish metodikasini chuqur o'rganish va ilmiy tahlil qilish mavjud kamchiliklarni bartaraf etish imkonini beradi.

Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va innovatsion yondashuvlar imkoniyatlaridan amaliy mashg'ulotlar jarayonida samarali foydalanish masalasi ham dolzarb hisoblanadi. Harbiy tayyorgarlik elementlari bilan boyitilgan jismoniy mashqlar o'quvchilarning jismoniy rivoji bilan bir qatorda ularning psixologik barqarorligi, irodaviy sifatlari va stressga chidamliligini rivojlantiradi. Bunday mashg'ulotlarni samarali tashkil etish uchun esa o'qituvchidan chuqur nazariy bilim va puxta metodik tayyorgarlik talab etiladi.

Mazkur mavzuni o'rganish zarurati, shuningdek, ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning harbiy-jismoniy tayyorgarlik darajasini mustahkamlash hamda pedagogik faoliyat samaradorligini ta'minlash bilan bog'liqdir. Boshlang'ich harbiy tayyorgarlik va jismoniy tarbiya o'qituvchisining amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish metodikasini ilmiy asosda takomillashtirish ta'lim jarayonini yanada mazmunli va samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

XULOSA

Mazkur maqolada boshlang'ich harbiy tayyorgarlik va jismoniy tarbiya o'qituvchisining amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish metodikasi ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, mazkur fanlar mazmunining amaliy mashg'ulotlarga tayanishi ularni tashkil etishda puxta rejalashtirilgan, maqsadga yo'naltirilgan va kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan metodikani talab etadi. Amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarda harbiy-jismoniy ko'nikmalarni shakllantirish bilan bir qatorda intizom, mas'uliyat, jamoada ishlash va xavfsizlik qoidalariga rioya etish kabi muhim shaxsiy va ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Tahlillar shuni tasdiqlaydiki, boshlang'ich harbiy tayyorgarlik va jismoniy tarbiya mashg'ulotlarining samaradorligi, avvalo, o'qituvchining kasbiy-metodik tayyorgarligi va pedagogik mahoratiga bog'liqdir. Amaliy mashg'ulotlarni tashkil etishda nazariy bilimlar va amaliy faoliyatning uyg'unligi ta'minlanganda, o'quvchilarning mashg'ulotlarga bo'lgan qiziqishi va faolligi ortadi, egallangan bilim va ko'nikmalar barqaror tus oladi. Shu bilan birga, mashg'ulot jarayonida xavfsizlik talablariga qat'iy rioya etilishi o'quvchilarning salomatligini muhofaza qilish va ta'lim jarayonining uzluksizligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi.

Tadqiqot jarayonida kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilgan amaliy mashg'ulotlar o'quvchilarning nafaqat jismoniy tayyorgarligini, balki psixologik barqarorligi, irodaviy sifatlari va harbiy intizomini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlangan. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va integratsiyalashgan yondashuvlardan foydalanish amaliy mashg'ulotlar mazmunini boyitib, ularning ta'limiy va tarbiyaviy samaradorligini oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich harbiy tayyorgarlik va jismoniy tarbiya o'qituvchisining amaliy mashg'ulotlarni tashkil etish metodikasini ilmiy asosda

takomillashtirish ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarning harbiy-jismoniy tayyorgarligini mustahkamlash hamda pedagogik faoliyat samaradorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Mazkur tadqiqot natijalari umumta'lim muassasalarida boshlang'ich harbiy tayyorgarlik va jismoniy tarbiya fanlarini o'qitish amaliyotini yanada takomillashtirish uchun ilmiy-amaliy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdullayev, S. Jismoniy tarbiya nazariyasi va metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2016.
2. Ahmedov, B. Boshlang'ich harbiy tayyorgarlik fanini o'qitish metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
3. Jo'rayev, R.X., To'xtaxo'jayev, M.H. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Innovatsiya, 2019.
4. Qodirov, A.A. Jismoniy tarbiya va sport pedagogikasi. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2017.
5. Mirzayev, M.M. Umumta'lim maktablarida harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi asoslari. – Toshkent: Sharq, 2015.
6. Musurmonova, O. Ta'limda kompetensiyaviy yondashuv: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Fan, 2020.
7. Saidov, A.X. Yoshlarni harbiy xizmatga tayyorlashning pedagogik asoslari. – Toshkent: O'zbekiston, 2016.
8. Usmonov, B.S. Jismoniy tarbiya mashg'ulotlarini tashkil etish va boshqarish. – Toshkent: O'qituvchi, 2014.
9. Xoliqov, S.T. Umumta'lim maktablarida jismoniy tarbiya va harbiy tayyorgarlik integratsiyasi. – Toshkent: Fan va ta'lim, 2021.